

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА РПЦ ПРИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ (2002-2011 РР.)

У статті простежується створення, цілі та завдання Представництва Руської Православної Церкви при європейських міжнародних організаціях (2002-2011). Розглядаються результати основних напрямків діяльності Представництва. Автор приходить до висновку, що Руська Православна Церква в XXI столітті активізувала свою зовнішню діяльність, яка носить не тільки релігійний характер, а досить часто і політичний, що свідчить про подальше зближення світської влади Російської Федерації з РПЦ, яка продовжує виконувати світські завдання на зовнішньополітичній арені.

Ключові слова: Руська Православна Церква, міжнародні відносини, Російська Федерація, Представництво РПЦ при ЄС, міжнародні організації.

В статье прослеживается создание, цели и задачи Представительства Русской Православной Церкви при европейских международных организациях (2002-2011). Рассматриваются результаты основных направлений деятельности Представительства. Автор приходит к выводу, что Русская Православная Церковь в XXI столетии активизировала свою внешнюю деятельность, которая носит не только религиозный характер, но часто и политический, что свидетельствует о дальнейшем сближении светской власти Российской Федерации с РПЦ, которая продолжает выполнять светские задачи на внешнеполитической арене.

Ключевые слова: Русская Православная Церковь, международные отношения, Российская Федерация, Представительство РПЦ при ЕС, международные организации.

In article creation, purposes and tasks of Russian Orthodox Church's Representation to the European international organizations (2002-2011) to revealed. Results of the basic directions of activity of Representation are considered. The author comes to a conclusion, that Russian Orthodox Church in XXI century made active the external activity which to have not only religious character, but frequently and political, that testifies to the further rapprochement of secular authority of the Russian Federation with ROC, which continues to perform of secular tasks on foreign policy arena.

Key words: Russian Orthodox Church, international relations, Russian Federation, ROC's Representation to European international organizations, international organizations.

В останнє десятиліття спостерігається посилення міжнародної ролі Руської Православної Церкви в світі, що відбувається за широкомасштабної підтримки російського керівництва, яка реалізується на латентному рівні. Натомість рівень дослідженості даної проблематики залишається на вкрай низькому рівні, що і спонукало автора звернутися до вивчення діяльності Представництва РПЦ при європейських міжнародних організаціях у руслі загальноросійської зовнішньої політики. Окрім того, у 2012 р. виповнюється 10 років з моменту заснування Представництва, що спонукає до підведення підсумків і дає можливість дійти до певних висновків.

Представництво Руської Православної Церкви при європейських міжнародних організаціях (далі – ПредРПЦ) було створено 17 липня 2002 р. у Брюсселі за благословенням Святішого Патріарха і Священного Синоду РПЦ «у зв'язку з розширенням діалогу Руської Православної Церкви з європейськими міжнародними організаціями». Першочергова мета цього рішення полягала в можливості участі РПЦ у дискусіях про майбутнє Європи. У дебатах про майбутню конституцію ЄС численні теологічні, філософські, етичні і соціальні питання також відіграють важливу роль. Окрім того, представництво планувало займатися

екуменічним співробітництвом з іншими Церквами, розташованими в Брюсселі, а також здійснювати зв'язок із громадськістю.

В офіційному посланні Патріарха Московського Алексія II на ім'я президента Єврокомісії Романо Проді вказувалося, що в нинішніх країнах ЄС, а також у країнах-кандидатах, проживають численні віруючі Руської Православної Церкви. Із прийняттям східноєвропейських країн до ЄС Московський Патріархат сподівається на те, що й Руська Православна Церква дістане більшої ваги і зможе зробити свій внесок у створення структур європейської інтеграції [1].

На прийомі з приводу початку місії Представника Руської Православної Церкви при європейських міжнародних організаціях єпископа Подільського (нині – митрополита Волоколамського) Іларіона 5 лютого 2003 р. останній відзначив, що «протягом останніх років у Руській Православній Церкві неухильно зростає інтерес до європейської проблематики. Це обумовлено декількома факторами. По-перше, після падіння «залізної завіси» відкрилися нові можливості для діалогу між Європейським Союзом і країнами, що входили раніше до так званого «східного блоку». По-друге, значне збільшення числа громад Руської Церкви в країнах Євросоюзу в останні роки зробила участь і присутність нашої Церкви в релігійному, культурному і громадському житті Європи більш відчутним. По-третє, заплановане входження до складу Євросоюзу держав православної традиції і країн Балтії [2004 р. – *О. Т.*], в яких налічується близько 300 парафій Московського Патріархату, створює додаткові можливості для взаємодії між нашою Церквою і європейськими політичними структурами... (курсив наш. – *О. Т.*).

Руській Православній Церкві небайдуже, яким стане обличчя Європи в найближчому майбутньому, яке місце займуть релігійні громади в європейському законодавстві, яку роль буде відіграти в Європі православна традиція. Руська Церква відчуває себе невід'ємною частиною процесу європейської інтеграції і прагне зробити свій внесок у формування духовно-культурної ідентичності нової Європи...

Завдання новоствореного Представництва в чомусь співзвучні, однак аж ніяк не ідентичні завданням Постійної місії Російської Федерації при Європейських Співтовариствах» [2].

Ми бачимо, що у виступі глави ПредРПЦ чітко простежується ухил на політичне співробітництво Церкви і структур ЄС, а також на взаємозв'язок із владою РФ в особі Постійної місії РФ при ЄС у реалізації загальнодержавних цілей.

Згідно з офіційною позицією РПЦ цілі і завдання Представництва зводяться до наступного:

- здійснення прямого діалогу священноначалія Московського Патріархату з європейськими міжурядовими установами;
- участь у дискусії з питань європейської інтеграції, прав віруючих у країнах ЄС, законо-

давства в галузі прав людини, міграційного законодавства, міжнаціонального й міжрелігійного миру, соціальної справедливості, європейської безпеки, біоетики, етичних аспектів застосування сучасних технологій;

- налагодження регулярних контактів і взаємодії з представництвами Православних Церков при Європейському Союзі (Константинопольського Патріархату, Кіпрської, Румунської й Елладської Церквами), а також з різними структурами і представництвами Католицької Церкви, протестантських громад і міжхристиянських організацій;

- надання достовірних відомостей про служіння і віровчення РПЦ західним і вітчизняним засобам масової інформації [3].

Загальне керівництво Представництвом із самого моменту його утворення здійснює митрополит Волоколамський Іларіон (Алфєєв), голова Відділу зовнішніх церковних зв'язків Московського Патріархату. З 2009 року виконуючим обов'язки представника РПЦ при європейських організаціях є протоієрей Антоній Ільїн.

У 2009 р., у зв'язку із створенням спеціального Секретаріату Московської Патріархії по закордонних установах, змінилася ієрархічна підпорядкованість ПредРПЦ. Закордонні установи стали підпорядковуватися не Відділу зовнішніх церковних зв'язків (ВЗЦЗ), а безпосередньо Патріархові. Раніше контроль над їхньою діяльністю здійснювався Головою Відділу зовнішніх церковних зв'язків, який представляв Синоду кандидатури на посади їх керівників, однак відповідно до останніх поправок, прийнятих на Архієрейському Соборі 2011 р., закордонні установи остаточно були виведені з компетенції Голови ВЗЦЗ.

Однак ВЗЦЗ залишається головною установою, що контролює розвиток міжнародної діяльності Руської Православної Церкви по всіх основних напрямках. Саме він буде курирувати і продовжувати співробітництво із представництвами Московського Патріархату при міжнародних організаціях [4].

Що торкається діяльності ПредРПЦ, то тільки за перші роки Представництво домоглося чималих результатів у своїй діяльності, ґрунтуючись на європейських підходах і класичних технологіях «паблік рилейшенз». Протягом 2002 року був створений інтернет-сайт, що містить численні матеріали англійською, французькою, німецькою й іншими мовами. Почав виходити офіційний електронний бюлетень «Еурогаіса», який доступний на сайті і розсилався по передплаті всім бажаючим. Бюлетень був задуманий як засіб, за допомогою якого Представництво буде інформувати західну громадськість про свою роботу, про участь Руської Православної Церкви й інших християнських Церков у процесі європейської інтеграції, а також роз'яснювати офіційну позицію Московського Патріархату з актуальних питань. До лютого 2004 р. вийшло у світ 34 випуски бюлетеня; число

його передплатників перевищило 4000. Серед читачів бюлетеня – представники християнських Церков різних країн Європи і світу (православні, католики, протестанти), члени Європейського Парламенту, політики, вчені, громадські діячі. З 27 лютого 2004 р. стала виходити російськомовна версія бюлетеня [5].

У 2010 р. бюлетень «Europaica» припинив свої випуски, зупинившись на 179-му випуску в травні 2010 р. (ще раніше, у 2008 р. припинилися випуски російськомовного додатка «Православ'я в Європі»). Зупинилося й наповнення офіційного сайту ПредРПЦ (<http://orthodoxeuropa.org>), останні замітки в розділі «Новини» на ньому датуються кінцем 2010 р. Згідно з офіційною позицією «офіційний сайт Відділу зовнішніх церковних зв'язків став публікувати інформацію чотирма європейськими мовами – англійською, французькою, італійською і грецькою й усіх читачів просять звертатися саме до цього сайту» [6]. У результаті ефективність цілеспрямованої місіонерської роботи серед європейського співтовариства значно знизилася через розмитість читачької аудиторії офіційного сайту Відділу зовнішніх церковних зв'язків. Це, природно схвилювало РПЦ і сайт був відновлений за новою адресою (<http://orthodoxru.eu>), але вже без випуску бюлетенів.

Протягом усього часу існування ПредРПЦ досить плідно працювало в тісному контакті із представництвами Константинопольського Патріархату й Елладською Православною Церквою при Європейському Союзі, а також із брюссельськими представництвами римо-католицької Комісії Єпископських Конференцій Європи, комісії «Церква і суспільство» Конференції Європейських Церков й іншими християнськими представництвами в Брюсселі. Здійснювалися регулярні контакти із засобами масової інформації.

Досить активними є офіційні контакти ПредРПЦ з релігійними і політичними лідерами Європи. Тільки протягом 2002-2003 рр. глава Представництва єпископ Іларіон регулярно зустрічався з керівниками і відповідальними представниками європейських міжнародних організацій (Єврокомісія, Європарламент, Рада Європи, НАТО й ін.), а також з акредитованими при цих організаціях дипломатами з різних країн світу. Так, у 2003 році відбулися зустрічі єпископа Іларіона з генеральним секретарем Ради Європи В. Швиммером; Постійним Представником РФ при Європейських Співтовариствах, Надзвичайним і Повноважним Послом В.М. Лихачовим; Постійним Представником РФ при Європейських Співтовариствах, Спеціальним Представником Президента РФ по розвитку відносин з ЄС міністром М.Є. Фрадковим; Надзвичайним і Повноважним Послом, Постійним Представником РФ при Північно-Атлантичному альянсі генералом армії К.В. Тоцким; радником Президента Європейської комісії із соціальних питань М. Венінгером. Також брюссельське Представництво РПЦ відвідали її Величність Королева Бельгії Паола, міністр закор-

донних справ Росії І.С. Іванов, глава Євангелічно-Лютеранської Церкви Фінляндії архієпископ Юка Парма й ін. [7].

Політичне підґрунтя багатьох зустрічей яскраво простежується у двосторонньому діалозі єпископа Іларіона і Президента Європейської народної партії В. Мартенса, який відбувся 24 січня 2008 р. Зокрема єп. Іларіон підкреслив, що «двосторонні відносини з Руською Православною Церквою створять платформу для діалогу між Європейською народною партією й громадянським суспільством Росії» [8]. Тобто РПЦ виступає посередником між європейськими політичними силами та громадянами РФ.

Представники РПЦ через Представництво беруть регулярну участь у щорічних (з 2005 р.) зустрічах керівництва Європейського Союзу на чолі із Президентом Єврокомісії Жозе Мануелем Баррозу з релігійними лідерами Європи. Питання, які обговорюються на зустрічах, мають нарізно-манітніший характер. Так, на сьомій зустрічі 30 травня 2011 р. у штаб-квартирі Європейської Комісії зібралася більш двадцяти представників традиційних релігійних організацій країн Євросоюзу для обговорення запропонованої теми: «Співробітництво заради демократії і взаємного процвітання: загальне прагнення до просування демократичних прав і свобод». У результаті в ході обговорення було порушено набагато ширше коло питань, що включало проблеми імміграції, міжрелігійного і міжкультурного діалогу, становища на Близькому Сході й у Північній Африці та багато інших.

За благословенням Патріарха Кирила РПЦ була офіційно представлена заступником Голови ВЗЦЗ Московського Патріархату ігуменом Філаретом (Булековим). У заході також взяв участь в.о. представника при європейських міжнародних організаціях у Брюсселі протоієрей Антоній Ільїн.

У своєму виступі ігумен Філарет (Булеков) відзначив, що при безсумнівній важливості щорічних зустрічей високого рівня необхідно виробити постійно діючий механізм діалогу інститутів Євросоюзу з релігійними організаціями. Представник Московського Патріархату також підкреслив відповідальність Європи, її світської влади, громадянського суспільства і релігійних лідерів у захисті релігійної свободи в Азії, на Близькому Сході і півночі Африки, де в даний момент зазнають серйозної небезпеки прадавні християнські громади. Ігумен Філарет виразив заклопотаність, що віруючі люди найчастіше зіштовхуються в країнах Євросоюзу з неможливістю відкрито виражати свою позицію з моральних проблем сучасного суспільства. Учасниками зустрічі підкреслювалося, що свобода віросповідання й адекватна роль релігії у публічній сфері є умовами плідного співробітництва для досягнення вищезазначених цілей.

Основним напрямком своєї роботи Представництво РПЦ при ЄС визначає, за словами ігумена Філарета, «експертний аналіз поточних політичних і

законодавчих ініціатив Європейського Союзу, що викликають заклопотаність Православних Церков» [9].

З 2005 р. офіційно було оголошене співробітництво російської влади й РПЦ. З листопада 2005 року Голова ПредРПЦ єпископ Іларіон зустрівся із главою Постійної Місії РФ при ЄС, надзвичайним і повноважним послом В. О. Чижовим. На цій посаді В. О. Чижов змінив М. С. Фрадкова, з яким, під час його перебування у Брюсселі, у ПредРПЦ склалися конструктивні відносини. У ході зустрічі відбувся обмін думками про поточну дискусію в європейських інститутах по темі прав і гідностей людини. Були також обговорені перспективи взаємодії між ПредРПЦ і Постійною Місією РФ при ЄС [10].

Усе частіше офіційні представники РФ запрошують на зустрічі і представників РПЦ. Так, 21-22 березня 2011 року в Європарламенті в Брюсселі відбулося чергове засідання Комітету парламентського співробітництва Росія-Євросоюз, у якому взяли участь депутати обох палат Федеральних зборів Російської Федерації, депутати Європейського парламенту з різних фракцій, а також представники Європейської комісії і Постійного Представництва Росії при ЄС. У ході зустрічі депутати обговорили найбільш актуальні питання порядку денного, у тому числі співробітництво в Балтійському і Чорноморському регіонах, прогрес по лібералізації візового режиму, політику сусідства, ситуацію в Північній Африці.

В якості запрошеного учасника на засіданні був присутній в.о. представника РПЦ при європейських міжнародних організаціях протоієрей Антоній Ільїн. У своєму виступі він відзначив, що дестабілізація обстановки на Близькому Сході й у Північній Африці створює серйозну загрозу посилення радикально настроєних ісламістських груп, для яких характерна експлуатація релігійних почуттів з метою ескалації ненависті і насильства відносно представників традиційних християнських громад, що протягом двох тисячоліть живуть у цьому регіоні. Протоієрей відзначив, що священноначаліє РПЦ високо оцінило резолюцію Європарламенту «Про становище християн у світлі захисту свободи релігії» і призвав російських і європейських парламентарів спільно зайнятися моніторингом ситуації, пов'язаної із правами людини в Північній Африці й на Близькому Сході, що, на думку представника РПЦ, стало б наочним прикладом парламентського співробітництва і реальної солідарності [11].

Одним з найважливіших завдань, реалізація яких спостерігається протягом усього десятиліття діяльності ПредРПЦ при ЄС, є намагання впливати на морально-правові ініціативи Європейського Союзу. Так, у червні 2011 р. із проведенням у Страсбурзі літньої сесії Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) у ЗМІ й інтернет-просторі

знову активізувалася дискусія про визнання нормою одностатевих шлюбів у Європі, про гей-паради і санкції проти незгодних із цими явищами. Представництво РПЦ при Раді Європи опублікувало на офіційному сайті доповідь російських експертів-юристів «Про право на критичну оцінку гомосексуалізму і про законні обмеження нав'язування гомосексуалізму», де критично виступило проти пособництва цьому питанню з боку низки європейських структур, і насамперед, Європейського суду із прав людини [12]. Метою даного кроку є «сприяння проведенню об'єктивної і всебічної дискусії по темі дискримінації на основі сексуальної орієнтації й гендерної ідентичності. Представництво Руської Православної Церкви при Раді Європи вітає широке обговорення вищезгаданої доповіді російських експертів. Представництво також буде зацікавлено в обговоренні доповіді комісара із прав людини Ради Європи після публічної появи його тексту» [13].

При цьому ПредРПЦ розраховує, що в результаті спільних зусиль різноманітних громадських організацій, релігійних союзів і РПЦ європейські країни висловлять незгоду з позицією Європейського суду із прав людини й виступлять на захист традиційних цінностей, у результаті чого Європейський суд із прав людини буде змушений змінити своє рішення.

Подібна впевненість у дієвості зазначених заходів заснована на позитивній практиці у попередні роки. Так, 15 травня 2006 року Комітет із громадянських свобод, правосуддя і внутрішнім справам Європейського Парламенту затвердив доповідь по «Рамковій стратегії ЄС у сфері недискримінації і забезпеченні рівних можливостей». У процесі підготовки документа взяло активну участь ПредРПЦ у рамках експертно-консультативної взаємодії з депутатами – членами Комітету. Результатом цієї взаємодії стало внесення у підсумковий текст доповіді поняття «розподільної справедливості», що дозволяє реалізовувати колективні права вразливих груп населення, головним чином, етнічних меншин у Європі, стане основою для розробки системи так званих «позитивних дій». Ця система буде застосовуватися Європейським Союзом для забезпечення пропорційного представництва різних груп населення ЄС у всіх сферах життя, у тому числі в політиці і державному управлінні [14].

У такий спосіб ми бачимо, що Руська Православна Церква в XXI столітті активізувала свою зовнішню діяльність. При цьому найчастіше вона носить не тільки релігійний характер, але й політичний, що свідчить про подальше зближення «Нової Росії» із РПЦ, яка продовжує виконувати світські завдання на зовнішньополітичному фронті, продовжуючи історичні традиції як імперської політики, так і радянського післявоєнного використання Церкви у своїх політичних інтересах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Представительство Русской Православной Церкви при ЕС в Брюсселе приступает к работе // Deutsche Welle. Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/068778700.html>.
2. Прием по случаю начала миссии Представителя Русской Православной Церкви при европейских международных организациях // «Православие в Европе». Приложение к электронному бюллетеню «Еуропаіса». – 2004. – № 1 (27 февраля). – Режим доступа : <http://orthodoxeurope.org/page/17/3.aspx>.
3. Представительство Русской Православной Церкви при европейских международных организациях // Представительство Русской Православной Церкви при европейских международных организациях. Официальный сайт. – Режим доступа : http://www.orthodoxru.eu/index.php?content=article&id=about_us&lang=ru.
4. Церпицкая О. Миссии и представительства в системе зарубежных учреждений РПЦ / Ольга Церпицкая // Обозреватель. Observer. – 2011. – № 4. – С. 44.
5. Обращение к читателям бюллетеня // «Православие в Европе». Приложение к электронному бюллетеню «Еуропаіса». – 2004. – № 1 (27 февраля). – Режим доступа : <http://orthodoxeurope.org/page/17/3.aspx>.
6. Official site of Department for External Church Relations is available // <http://orthodoxeurope.org/>.
7. Основные события в жизни Брюссельского Представительства Русской Православной Церкви за 2003 год // «Православие в Европе». Приложение к электронному бюллетеню «Еуропаіса». – 2004. – № 1 (27 февраля). – Режим доступа : <http://orthodoxeurope.org/page/17/3.aspx>.
8. Епископ Иларион встретился с президентом Европейской Народной Партии В. Мартенсом // «Православие в Европе». Приложение к электронному бюллетеню «Еуропаіса». – 2008. – № 89 (28 января). – Режим доступа : <http://orthodoxeurope.org/page/17/91.aspx#2>.
9. Представители Русской Православной Церкви приняли участие во встрече религиозных лидеров Европы с руководством Европейского Союза // Представительство Русской Православной Церкви при европейских международных организациях. Официальный сайт. – Режим доступа : <http://www.orthodoxru.eu/index.php?content=article&id=news/2011-05-30&lang=ru>.
10. Русская Православная Церковь и Постоянная Миссия РФ при ЕС договорились о сотрудничестве [Брюссель, 8 ноября 2005 г.] // Православие.ru. – Режим доступа : <http://www.pravoslavie.ru/news/15060.htm>.
11. Представитель Русской Православной Церкви призвал членов комитета Россия-Евросоюз к совместному мониторингу преследований христиан в странах Ближнего Востока // Русская Православная Церковь. Официальный сайт Отдела внешних церковных связей. – Режим доступа : <http://www.mospat.ru/ru/2011/03/24/news38537/>.
12. Представитель РПЦ при ЕС: Гомосексуализм подлежит критическому отношению // Правые новости. – Режим доступа : <http://news.nswap.info/?p=70284>.
13. Российские эксперты подготовили доклад «О праве на критическую оценку гомосексуализма и о законных ограничениях навязывания гомосексуализма» [21 июня 2011 г.] // Представительство Русской Православной Церкви в Страсбурге. – Режим доступа : <http://www.strasbourg-reor.org/?topicid=709>.
14. Европарламент учел предложения Представительства Русской Православной Церкви при европейских международных организациях // Православие.ru. – Режим доступа : <http://www.pravoslavie.ru/news/17447.htm>.

Рецензенти: д.філос.н, проф. А. О. Осипов; д.політ.н., проф. О. В.Шевчук.

© Тригуб Олександр Петрович, 2011

Стаття надійшла до редколегії 8 листопада 2011 р.